

MONDO

ARENGUPOLIITIKA

TEATAJA

1/2015
Arengu
rahastamine

Kestliku arengu eesmärgid
– kuidas neid rahastada
ja ellu viia? 4–5

Addis Abeba
suurkohtumise
teemad 6–7

Eesti abiandja
ja -saajana
8–10

Erasektori kaasamine
ja õiglasem
kaubandus 10

Väikelaenude ja
ettevõtlusega
vaesuse vastu 11

Kuidas rahastada kestlikku arengut ja võrdsemat maailma? Kui palju Eesti on valmis panustama? Kas lisarahastust on võimalik leida erasektorist? Kui suuri reforme on vaja jätkusuutlikkuse tagamiseks? Milline on nendes küsimustes Eesti riigi ja poliitika-kujundajate roll?

Eessõna

Johanna Helin
MTÜ Mondo juhatuse liige

Elame arengupoliitika superaastal. Selle aasta septembris võetakse New Yorgis vastu uued kestliku arengu eesmärgid, novembris püütakse Pariisis saavutada uus rahvusvaheline kliimakokkulepe ning samal ajal tähistatakse ka ÜRO 70. sünnipäeva ja Euroopa arengukoostöö aastat.

Sel aastal on ka sajandivahetusel seatud aastatuhande arengueesmärkide tähtaeg. Selged ja ühised eesmärgid on arengumaade elanike olukorda tublisti parandanud. Äärmist vaesust on maailmas poole võrra vähem, ligipääs puhtale veele ja haridusele on märgatavalt paranenud. Arengukoostööl on olnud nendes muutustes oluline roll. Neid edasiminekuid pole aga Eestis eriti märgatud – suur osa avalikkusest pole viimase viieteistkümne aastaga saavutatust teadlikud.

Samas on saanud ka selgeks, et globaalse õigluse, vaesuse vähendamise ja jätkusuutliku arengu jaoks on vaja pingutada ka Euroopas, mitte ainult arengumaades. Eestile on ÜRO uued kestliku arengu eesmärgid nii proovikivi kui ka võimalus. Meilt oodatakse õigustatult mõõdukust tarbimis- ja tootmisharjumustes, vähem saastamist ning rohkem õiglust. Oleme osa maailma rikkamast vähemusest, kellelt oodatakse nõrge-

matele abikäe ulatamist. See aga ei võta meilt võimalusi vähemaks, vaid vastupidi – Eesti inimestele, MTÜdele ja ettevõtetele loob see uusi võimalusi ning seega rohkem heaolu ka Eestisse.

Juulis püütakse Etioopia pealinnas Addis Abebas jõuda kokkuleppele jätkusuutliku arengu ja globaalse õigluse rahastamises. Selge on see, et ambitsioonikad eesmärgid nõuavad uusi rahastusallikaid. Eri hinnangute järgi on uute eesmärkide rahastamisest puudu kuni 2,5 triljonit dollarit aastas.

Traditsioonilist arengukoostööd on vaja teha rohkem ja efektiivsemalt, aga ainult sellest ei piisa. Riikidel on vastutus oma arengu eest ning neil peaks olema ka suurem võime koguda makse ning kasutada kogutud raha õigesti. Vaja on uusi maksusüsteeme ning erasektori tugevat kaasamist jätkusuutlikuse talgutele. Maailmas on piisavalt raha jätkusuutliku arengu tagamiseks ning me saame seda endale lubada. Tuleviku nimel oleme selleks kohustatud.

Addis Abeba, New Yorgi ja Pariisi kohtumistel tehakse meie elu jooksul kõige tähtsamaid arengupoliitilisi otsuseid. Siinses infokirjas tutvustame arengu rahastamise teemasid, milles ka Eesti peaks aktiivselt kaasa lööma.

Mondo Arengupoliitika Teataja 1/2015

Väljaandja: MTÜ Mondo

Keeletoimetaja: Argo Mund

Kujundus: Triinu Tulva

Fotod: LM TP/flickr, EYD, Kair Käsper, jbdodane/flickr,

Christian Guthler/flickr, Irita Raismaa,

Hanna Öunap/flickr, Maari Ross, hodag/flickr

MTÜ Mondo on Eesti organisatsioon, kes on alates 2007. aastast töötanud humanitaarabi, arengukoostöö ning maailmahariduse vallas. Mondol on kogemust kriisiabiga näiteks Ukrainas, Moldovas ning Jordaania; koos usaldusväärsete kohalike partneritega töötatakse arengu nimel Ghanas, Keenias, Ugandas, Afganistanis, Jeemenis, Birmas ja mujal.

Teataja on välja antud projekti „Media4Development“ raames. Projektiga soovime kaasata ajakirjanikke, poliitikuid ning laiemat avalikkust Euroopa arengukoostöö aasta tegevustesse ning tekitada ühiskondliku diskussiooni Eesti ja Euroopa Liidu arengukoostöö üle.

Arengukoostöö aasta uudistega saab kursis olla Eesti Rahvusringhäälingu portaalis maailm.err.ee ning teema-aasta ametlikul lehel europa.eu/eyd2015/et.

Mondo Arengupoliitika Teataja on valminud projekti „Media4Development“ raames. Projekti „Media4Development“ rahastab Euroopa Komisjon ning selle eesmärk on meedia abil suurendada ühiskonna teadlikkust globaalsetest teemadest ja eesseisvatest ülesannetest. Teataja ei pruugi väljendada Euroopa Komisjoni vaateid.

Eesti peab

- aktiivselt toetama rahvusvahelist võitlust maksuparadiiside, maksudest kõrvalehoidmise ja ebaseaduslike finantsvoogude vastu;
- tagama, et Eesti ettevõtted toetaksid jätkusuutlikkust ja austaksid inimõigusi igal pool, kus tegutsetakse;
- soosima riigi ja omavalitsuste avalikel hanketel vastutustundlikke ja keskkonnasäästlikke tooteid;
- pidama kinni oma lubadustest arengukoostöö ressursside planeerimisel. Euroopa Liidu uutele liikmesriikidele on olnud eesmärk jõuda selleks aastaks 0,33%-ni RKTst. Aastal 2014 panustas Eesti arengukoostöösse 0,15% RKTst. Aastal 2015 on valitsus esialgse info järgi plaaninud vähendada Välisministeeriumi arengukoostöö ja humanitaarabi eelarvet, seades siiski eesmärgiks 0,14% RKTst. Vaja on selget plaani, kuidas ja millise ajagraafiku järgi Eesti panust ELis nõutud 0,33% või globaalselt nõutud 0,7% tasemeni tõstetakse;
- võtma uue arengukoostöö ja humanitaarabi arengukava aluseks septembris ÜROs kokku lepitud ühised eesmärgid. Arengupoliitika keskmes peaksid olema inimõigused, kodanikuühiskonna toetamine, kõige haavatavamas olukorras olevate inimeste toetamine ja kliimamuutuste peatamine;
- suunama osa arengukoostöö ressurssidest seda kõige rohkem vajavatele vähem arenenud riikidele;
- parandama peale ressursside ka arengukoostöö kvaliteeti – muu hulgas toetama Eesti MTÜsid oma tegevuste mõju hindamisel ning nõudma arengukoostöös osalevatelt Eesti ettevõtetelt eelnevaid hinnanguid selle kohta, kuidas mõjuvad nende investeeringud sihtriigi arengule ja inimõigustele;
- tagama poliitikalvaldkondade sidususe ehk tagama, et valitsuse teised poliitikasuunad ei õhusta globaalse vaesuse vähendamiseks tehtavat tööd, vaid aitavad sellele kaasa.

2015. on Euroopa Liidus arengukoostöö aasta

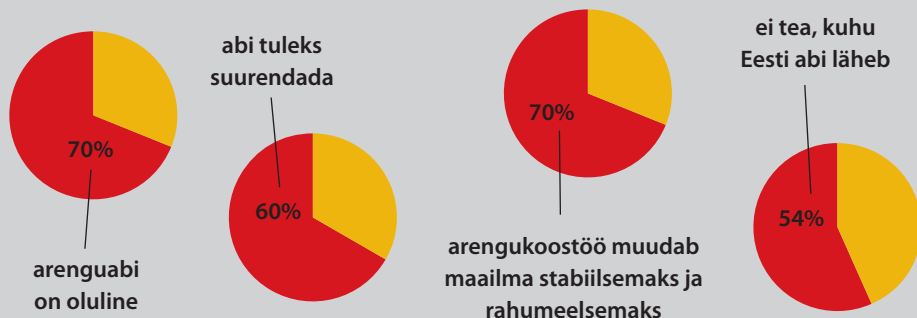
Kas teadsid, et Eesti on maailma kõige suuremate arengukoostöö edendajate hulgas? Enam kui pool kogu maailma avaliku sektori abist arenevatele riikidele pärineb just Euroopa Liidu liikmesriikidelt ja Euroopa Komisjonilt ning selles on oma roll mängida ka Eestil.

Isegi kui Eesti pole Euroopa viie rikkaima riigi hulgas, on Eesti SKT tervelt kakkümmend korda suurem kui Afganistanis või Keenias ning äärmises vaesuses elab ainult üks protsent Eesti elanikest – samal ajal kui Afganistanis, Keenias, Ghanas ja mitmes teises arengumaas peab selgelt üle kolmandiku elanikest hakkama saama vähem kui ühe euroga päevas. Lisaks on Eestis suudetud laste esimese eluaasta suremus vähendada 6,7 lapseni 1000 sündinu kohta, samal ajal kui Afganistanis on sama näitaja tervelt 120. Eestis on nii tüdrukutel kui ka poistel võrdsed

võimalused haridust saada, aga Afganistani keskkooliõpilaste seast leiab vaid 6% riigi neiudest.

Aasta 2015 on Euroopa arengukoostöö aasta. Samuti võetakse aastal 2015 ÜROs vastu kestliku arengu eesmärgid. Nii arengukoostöö üldisemalt kui ka sätestatavad eesmärgid püüdnud selle poole, et võimalda kõigile maailma elanikele inimväärne elu – et vaesus väheneks ning meil kõigil oleks vajalikud võimalused heaks hariduseks ning enda toimetuleku tagamiseks; et riigiinstitutsioonid oleksid kaasavad ja usaldusväärsed, looduskeskonna majandamine jätkusuutlik ja ebavõrdsust maailmas vähem. Sel aastal anname endast parima, et selgitada avalikusele, kuidas Euroopa Liidu ja Eesti poolt antav arenguabi toimib ning keda see mõjutab.

Eurobaromeetri 2013. aasta uuring, mida Eesti inimesed arengukoostööst arvavad:

**meie maailm
meie väärikus
meie tulevik**

Euroopa Liit on maailma suurim abiandja

Paavo Palk
Euroopa Komisjoni
Eesti esindus

EL ja selle liikmesriigid on juba aastakümneid maailma suurimad arenguabi andjad. 2013. aastal andsid EL ja selle liikmesriigid kokku 56,5 miljardi euro eest abi, mis moodustas 52% kogu maailma ametlikust arenguabist, sellest ligi 15 miljardit tuli ELi ühisest eelarvest.

EL annab arenguabi kogu maailmas, kohandades seda piirkonna või riigi vajaduste järgi. Lissaboni lepingu järgi on liidu arengukoos-

töö peamised eesmärgid vaesuse vähenemine ja kaotamine ning poliitika peab olema efektiivselt nendele eesmärkidele suunatud.

Sellest tulenevalt on suurim ELi abi saaja Saharast lõuna poole jääv Aafrika (2013. a 4,6 miljardit eurot). Mõni ELi liikmesriik toetab oma arengukoostöö raames eelkõige endiseid kolooniaid, nt Prantsusmaal on see ametlikult üks kaalutlus abi jagamisel. Üksikutest

liikmesriikidest on suurim arenguabi andja Suurbritannia – ta on üks viiest ELi liikmesriigist, kes täidab ÜRO eesmärgi eraldada arenguabiks vähemalt 0,7% SKTst.

ELi liikmesriigid annavad arenguabiks keskmiselt 0,42% SKTst, aga nii Euroopa Komisjoni kui ka Euroopa Parlamendi soovitus liikmetele on järgida eesmärki eraldada 0,7% rahvamajanduse kogutulust ametliku arenguabiks, mille puhul vähemalt 0,2%

Kooliõpilane Myanmaris ehk Birmas.

rahvamajanduse kogutulust eraldatakse vähim arenenud riikidele. Uued liikmesriigid (sh ka Eesti) on siiski sellest eesmärgist veel kaugel.

Abi andmiseks seda vajavatele riikidele kombineerib EL eri strateegiaid. Peamiselt antakse abi projektide ja toetuste kaudu, ent ka eelarvetoetuste abil. Suur osa ELi eraldatavatest vahenditest suunatakse arenguriikide konkreetsetesse valdkondadesse, näiteks energeetikasse, põllumajandusse või haridusse. Positiivseid saavutusi on palju. **Alates 2000. aastast on EL aidanud alustada kooliteed enam kui 13 miljonil lapsel ning toetanud üle 18 miljoni lapse vaksineerimist leetrite vastu.** EL aitab arenguabiga võimaldada miljonitele majapidamistele juur-

depääsu veele ja kanalisatsioonile.

Aasta 2015 on Euroopa arengukoostöö aasta, millega tähistatakse arengukoostöö saavutusi, hinnatakse tehtud tööd ning plaanitakse tulevad. Komisjoni hiljutine teatis „Vaesuse likvideerimise ja säästva arengu ülemaailmne partnerlus pärast aastat 2015“ annab aimu, et EL pühendub oma täieliku rolli täitmisele globaalses partnerluses.

Euroopa Liit panustab ka kõige rohkem programmi „Aid for Trade“ ning annab vaesematele riikidele tollisoodustusi ja laenusid; initsiatiiv „Everything but Arms“ pakub kõikidele toodetele (v.a sõjavarustus) vähem arenenud riikidest vaba pääsu Euroopa turule.

Kestliku arengu eesmärgid – kuidas neid rahastada ja ellu viia?

Septembris 2015 lepivad maailma riikide liidrid ÜROs kokku arengukoostöö raamistikus, mis järgneb aastatuhande arengueesmärkidele, mille saavutamise tähtaeg saabub 2015. aastal¹. ÜRO kestliku arengu avatud töörihm on teinud ettepaneku **17 ÜRO kestliku arengu eesmärgi** ja 169 alameesmärgi kohta². Suuresti on sisulistest eesmärkidest juba kokku lepitud, kuid samal ajal kui eesmärkide indikaatorite üle veel

arutletakse, toimuvad riikide vahel läbirääkimised meetmete pärast, mis aitaksid uusi eesmärgi ellu viia.

2015. aastal toimub kolm olulist rahvusvahelist konverentsi, kus neil teemadel arutatakse. Esimene võtmetähtsusega arutelu on **kolmandal arengu rahastuse konverentsil, mis toimub juulis Etiopias Addis Abebas**. Teine oluline konverents toimub ÜRO juures New Yorgis septembris, kus lepitakse kokku

Mirjam Sutrop
TRIALOGi projekti
kontaktametnik

uues kestliku arengu raamistiku sisus, ning kolmas oluline kohtumine leiab aset detsembris Pariisis, kus soovatakse sõlmida õiguslikult siduv ÜRO kliimakokkulepe. Ka Eesti riigi esindajad osalevad neil läbirääkimistel. Arengu rahastamise poolest on arengukoostöö partnerriikidele kõige jätkusuutlikum ja kergesti plaanitavam meede **riigi enda ressursside mobiliseerimine** arengu edendamiseks. Probleem, millega arenguriigid silmitsi seisavad, seisneb aga selles, et arenguriikidest voolab palju rohkem raha illegaalselt välja võrreldes summadega, mida need riigid saavad arenguabi raames.

Ühed olulisimad arutelud peavadki keskenduma teemale, kuidas vähendada kõige suuremat tulpa graafikul – **kuidas peatada illegaalne raha voolamine arengumaadest välja**. Ka Euroopa Liidu tasemel arutatakse seda, kuid üldiselt on võitlus maksupettuste ja rahvusvaheliste ettevõtete läbipaistvuse teemal edenenud väga aeglaselt³.

Teised päevakorral olevad finantsidega seotud aspektid, mis toetavad kestliku arengu eesmärkide saavutamist, keskenduvad **ametliku arenguabi rollile** ja arenenud riikide kohustusele pidada kinni varem antud lubadustest arenguabi rahastamise kohta ning **erasektori** osalusele arengu toetamisel, nii investeringute kui ka eri allikatest ressurs-

Maksude kasutamist selgitav reklaam Sierra Leones.

side kombineerimise (ingl *blending*) kaudu. Vähem tähelepanu on pälvinud süsteemsete küsimused, mille lahendamine toetaks kestlike arengueesmärkide saavutamist. Üks selline küsimus on **arenguriikide esindajate osalus institutsioonides, mille otsused neid mõjutavad**. Juba 2002. aasta Monterrey arengu rahastamise konverentsi kokkuleppes saadik on leitud, et rahvusvahelised institutsioonid, nagu Rahvusvaheline Valuutafond ja Maailmapank, vajaksid reformimist, et suurendada arenguriikide esindatust nende organisatsioonide otsustusprotsessides ja juhtorganites. Ka Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) juures ei ole arengukoostöö partnerriikidel esindatust. Üks ettepanek, kuidas seda lahendada, oleks luua ÜRO juurde uus organ (Global Economic Coordination Council), kes tagaks, et otsused rahastuse eri aspektidest kaasaksid otsustusprotsessidesse riike, keda see otsus mõjutab.

Eri **poliitikavaldkondade ja arengueesmärkide sidususe põhimõte** on Euroopa Liidus aktuaalne ja selle rolli kestlike arengu eesmärkide saavutamisel ei alahinnata. See põhimõte, mille leiab ka Lissaboni lepingust, näeb ette, et kõik ELi ja riikliku taseme poliitikavaldkonnad, mis tõenäoliselt mõjutavad arengumaid (nagu väliskaubandus, migrat-

sioon ja põllumajandus), peavad olema kooskõlas ning võtma arvesse arengukoostöö eesmärgi, milleks on vaesuse vähendamine ja pikemas perspektiivis selle kaotamine. Selle põhimõtte ellurakendamisel mängivad tähtsat rolli eri poliitikavaldkondade mõju hindamine ja kahjutasu nõudmise mehhanismid, juhul kui teatud poliitikavaldkonnad oluliselt kahjustavad kestlikku arengut teistes riikides.

Välismaal töötavate pereliikmete rahaülekanded (ingl *remittances*) aitavad üha rohkem riikide arengule kaasa. Summad, mis sellise rahavoolu kaudu arenguriikidesse jõuavad, on ligikaudu kaks korda suuremad arenguabi summadest. Arutelu keskmes on meetmed, mis vähendaksid inimeste kulusid raha toimetamiseks tagasi kodumaale.

Suutlikkuse suurendamine, tehnoloogiaste ülekandmine, andmete kogumine ja kättesaadavus ning eesmärkide aruandekohustuse tagamine on näited teemadest, mida maailma riigid arutavad, et leida kokkulepe ja ühine plaan uute kestliku arengu eesmärkide elluviimiseks. Arengukoostööga tegelevad kodanikuühendused Euroopas⁴ on oma mõtted ja soovitusel eelseisvateks olulisteks otsusteks kirja pannud raportis „Destination Addis Ababa: The European Union’s responsibilities at the Third Financing for Development Conference”⁵.

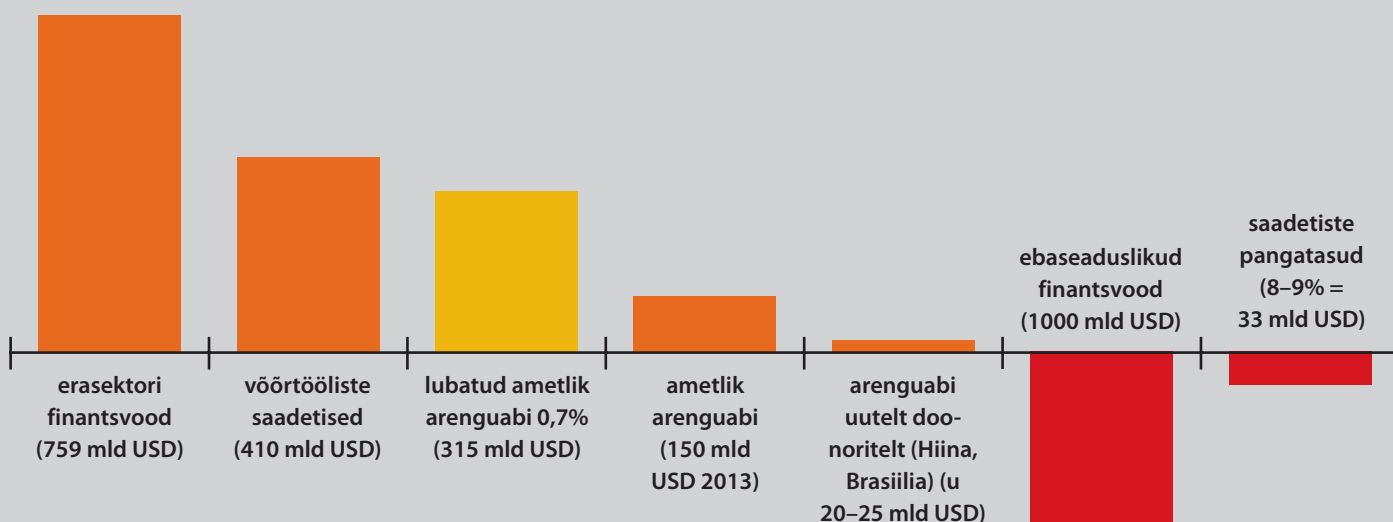
Artikkel on kirjutatud TRIALOGi projekti teabe „Why Financing for Development Matters: Stepping Stones for SDG Implementation” põhjal, mis on leitav aadressil www.trialog.or.at/financing-for-development-matters-stepping-stones-for-sdg.

Artikli allikad:

- 1 Loe täpsemalt, millised aastatuhande eesmärgid on juba saavutatud ja milliseid tõenäoliselt 2015. aastaks ei saavutata: www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf.
- 2 Loe lähemalt: sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=400&nr=1579&menu=35.
- 3 Loe lähemalt: Hidden profits – the EU’s role in supporting an unjust global tax system 2014, www.christianaid.org.uk/resources/policy/tax.aspx.
- 4 CONCORD Europe liikmete hulka kuulub Eestist Arengukoostöö Ümarlaud, kelle liikmete hulgas on 27 arengukoostööga tegelevat organisatsiooni.
- 5 www.concordeurope.org/publications/item/412-destination-addis

Diagrammi allikad:

World Bank „Developing Countries to Receive Over \$410 Billion in Remittances in 2013” 2013
Overseas Development Institute „Financing the Future” 2015
UNCTAD „Global Investment Trends Monitor” 2014
UNCTAD „World Investment Report” 2014
ONE „The Trillion-Dollar Scandal” 2014
Global Financial Integrity „Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2003–2012”

Ebaseaduslikud finantsvood

ebaseaduslikult teenitud finantside (näiteks maksude vältimise, korruptsiooni või rahapesu teel teenitud tulu) piiriülene liikumine.

Addis Abeba suurkohtumise teemad

maksu|paradiis

tavalistest madalamate maksumääradega territoorium. *Monaco, Bermuda jt. maksuparadiisid.*

Allikas: „Eesti keele seletav sõnaraamat“

Uuendus ja jõustamine

Nii arenenud- kui ka arengumaades on vaja toetada teadust ja uuendusi. Samuti on vajalik keskkonnasäästlike tehnoloogiate ja taskukohaste ravimite pakkumine arengumaadele.

Finantssüsteemid

Jätkusuutlikuks arenguks on vaja tagada stabiilsem üleilmne rahandussüsteem ning võrdsem sõnaõigus rahvusvahelistes finantsinstitutsioonides.

Võlgade kustutamine

Arengumaade võlakriis pole veel seljatatud ning endiselt võivad võlgade tagasimaksmist raskendada looduskatastroofid või epideemiad nagu ebola Lääne-Aafrikas. Eesmärk on luua jätkusuutlikud lahendused võlgadele ning standardid vastutustundlikuks laenusüsteemiks.

Rahvusvaheline kaubandus

Vaesemad riigid on rahvusvahelises kaubanduses jätkuvalt odava tooraine ja tööjõu pakkujad, nende riikide majandus sõltub peamiselt maailmaturu hindadest. Vaesemate riikide tööstus ei kasva, kui töödeldud toodete eksporti takistavad tollimaksud ja -tariifid või kui kohalikule turule saabub Euroopa Liidu põllumajandustoetuste abil kasvatatud toit. Eesmärk on luua õiglasem ja vabam maailmakaubandussüsteem, mis piiraks ka salakauplemist nii loomsete saaduste, puidu kui ka mineraalidega.

Riigisestest ressursside mobiliseerimine

Haridust, tervishoidu ja teisi riiklikke teenuseid on võimalik jätkusuutlikult rahastada ainult maksudest saadava tuluga. Peamine probleem on suurkorporatsioonide ja eraisikute maksudest kõrvale hiilimine – hinnanguliselt kaotavad vaesemad riigid selle tõttu umbes 800 miljardit eurot aastas, mis on umbes üheksa korda rohkem kui kogu maailma arenguabi kokku. Kapital voolab kohaliku arengu toetamise asemel rikkastesse riikidesse ja nn maksuparadiisidesse. Oluline on ka korruptsiooni vähendamine ning raha läbiipaistev kasutamine.

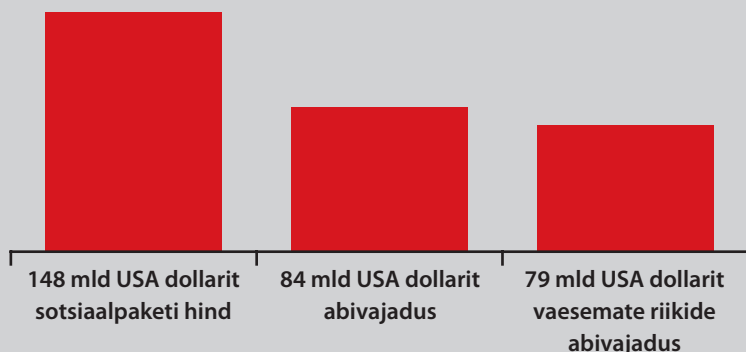
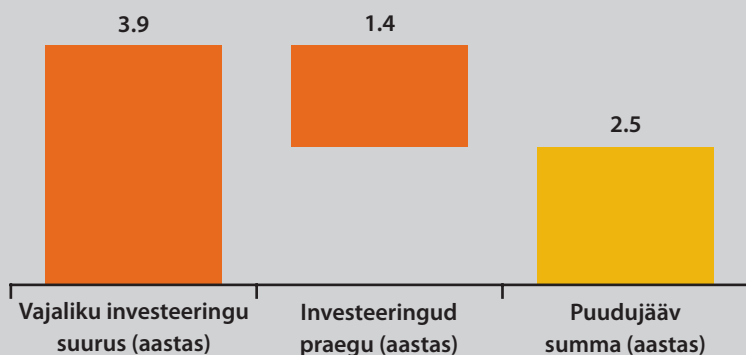
Erasektori kaasamine

Arengumaad vajavad majanduse jätkusuutlikuks arenguks uusi vastutustundlikke erainvestoreid. Üks konverentsi keskseid teemasid on ka rahvusvaheliste ettevõtete sotsiaalne vastutus. Samuti kohalike ettevõtete toetamine väikelaenude ja parema ettevõtluskeskkonna kaudu. Üks teema on ka võõrtööliste rahaülekanded arenguriikidesse.

Arengukoostöö kvantiteet ja kvaliteet

Ametlikul arenguabil (Official Development Assistance ehk ODA) on tähtis roll muude rahastusviiside täiendamisel. Seda eriti kõige vaesemates riikides, kuhu ei jõua erainvesteeringud. Konverentsil tuleb tuletada rikkamatele riikidele (kelle hulka kuulub ka Eesti) meelde ka lubadust tagada arengukoostööks 0,7% oma RKTst. Pool antavast ODAst peaks olema mõeldud kõige vaesematele ja haavatavamatele riikidele ning piirkondadele, mis taastuvad kriisidest.

Hinnangulised vajadused peamiste Kestlike arengu eesmärkide saavutamiseks, 2015–2030 (triljonit dollarit, aasta keskmine)

ÜRO kaubanduse ja arengu konverentsi (UNCTAD) hinnangul on kehtivate arengu eesmärkide (Sustainable Development Goals ehk SDG) saavutamiseks vajalik väga suur investeering, mille peamine osa kulub infrastruktuuride ehitamisele. Selle alla kuuluvad näiteks elektri-, transpordi-, vee- ja sanitaarinvesteeringud ning kliimamuutuste peatamise projektid.

Tuntud uuringuinstituut Overseas Development Institute (ODI) on välja arvutanud, kui palju läheks maksma vaesuse lõpetamine maailmas ning kõikidele inimestele minimaalse sotsiaalkaitse pakkumine. Selle nn globaalse sotsiaalpaketi hind on 148 miljardit USA dollarit aastas. Juhul kui vaesemad riigid suudaksid koguda vajalikke makse ning suunaksid poole tulust sotsiaalsektoris, jääks puudu 84 miljardit USA dollarit – see on summa, mille kataks arengukoostöö, kui rikkamad riigid panustaksid varem lubatud 0,7% RKTst.

Maksud

Üleilmne maksusüsteem vajab muutust

Märtsis kogunes New Yorgis esimest korda ICRICT (The Independent Commission for the Reform of International Corporate Taxation) ehk rühm maailma juhtivaid majandusteadlasi. ICRICT, mille liikmeks on ka Nobeli auhinna laureaat Joseph Stiglitz, esitas maailma riikidele üleskutse takistada suurkorporatsioonidel maksudest kõrvalehiilimist. Stiglitz sõnul on kõikide ettevõtete ausa maksupanuse tagamiseks vaja teha ülemaailmses maksusüsteemis suuri muutusi. Peamine probleem on suurfirmade käibe ja kasumi asukohariigi muutmine, et võita sihtriigi väiksematest maksudest. Maksupoliitika on ka Addis Abeba konverentsi keskne teema. Ainult maksudest saadava tuluga on haridust, tervishoidu ja teisi riiklikke teenuseid võimalik jätkusuutlikult rahastada. Peamine probleem on suurkorporatsioonide ja erasikute maksudest kõrvalehiilimine – hinnanguliselt kaotavad vaesemad riigid selle tõttu umbes triljon dollarit aastas, mis on umbes kaheksa korda

rohkem kui kogu maailma arenguabi kokku. Kõige tavalisem viis maksudest kõrvalehiilimiseks on ebakorrektsed arvete esitamine – toodetele antakse eksportimisel tegelikult tunduvalt väiksem väärtus. Selle kaudu voolab kapital kohaliku arengu toetamise asemel rikkaste riikidesse ja nn maksuparadiisidesse. Maksuparadiisid pole aga eksootilised ookeanisaared, vaid Luksemburg, Suurbritannia, Lirimaa ning mõned teised Euroopa Liidu riigid. ICRICTi liikmete sõnul peaksid ettevõtted aga tasuma makse riigis, kus need tulu teenisid. Ühe võimaliku lahendusena nähakse ühtset minimaalset ettevõtete tulumaksu määra. Ka Addis Abeba konverentsil arutatakse maksuparadiiside sulgemise ja illegaalse kapitali väljavoolu peatamise üle, näiteks ettevõtete suurema aruandekohustusega tegutsemisriikides ning maksuinfo parema piiriülese liikumisega. Eesmärk on ka toetada vaesemate riikide maksusüsteemide ülesehitust ning haldust.

Pangandusmaksu propageeriv üritus Suurbritannias.

Juhtum 1. Koolitoit Ghana lastele maksurahast

Umbes kolmandik Ghana elanikest elab alla vaesuspiiri – vähem kui ühe euroga päevas. Üle 1,25 miljoni inimese on alatoidetud ja peaaegu neljandik alla 5-aastastest lastest kannatab pidevast alatoitumisest tekkinud terviseprobleemide käes. Aastast 2005 on koolitoidu programmi kaudu osale Ghana koolilastest võimaldatud üks soe toidukord päevas. Nii on suudetud programmi piirkondades suurendada ka koolis käivate laste arvu. Koolitoidu programmi rahastatakse nii riigi poolt kui ka arenguabist. Programmi laiendamiseks ja jätkusuutlikuks rahastamiseks aga arengukoostööst ei piisa. Selleks,

et programm kataks terve riigi, oleks vaja vähemalt 26 miljonit eurot lisaraha. Parim viis rahastada programmi oleks maksutulu, sest see ei sõltu välismaisest arenguabist. Rahvusvahelised ettevõtted kaevandavad Ghanas mitut mineraali – tööstuse kohta tehtud **uuringu järgi kaob riigist aastas umbes 27 miljonit eurot maksutulu**, kuna ettevõtted moonutavad eksporditavate mineraalide hindasid. See kasum jõuab Ghana ühiskonna asemel maksuparadiisidesse. 27 miljoni euroga saaks koolitoidu 600 000 vaest Ghana koolilast, mis toetaks nende koolikäimist ja õppimist märgatavalt.

Allikas: Christian Aid (2013) „Hunger: The Hidden Cost of Tax Injustice”

Gorugi algkool Põhja-Ghanas.

Juhtum 2. Kumb maksab rohkem makse: Sambia väikemüüja või suurkorporatsiooni tütarettevõtte?

Sambialane Caroline Muchanga töötab viisteist tundi päevas, seitse päeva nädalas. Tal on väike müügilaud Lõuna-Sambias Mazabukas, kus ta müüb mitmesuguseid toiduaineid. Heal päeval teenib Caroline neli dollarit. Teenitud tulust sõltumata maksab ta päevas aga käibemaksu 0,20 dollarit. Linna ääres asub Aafrika suurim suhkrutehas Zambia Sugar, mis toodab suurema osa kogu Sambia suhkrust ning tarnib seda nii kodu- kui ka välismaisele turule. Ettevõtte käive on olnud viimase viie aasta jooksul 200 miljonit dollarit aastas ning aasta kasum umbes 18 miljonit

dollarit. Üks Caroline'i müügiartiklitest on just Zambia Sugari suhkur. Kumb maksab oma tuludelt rohkem makse – kas Caroline Muchanga või Zambia Sugar? Aastatel 2008–2010 maksis Caroline absoluutarvudes rohkem tulumaksu kui hargmaise suurkorporatsiooni tütarettevõtte. **Kolmeaastase uuringuaja jooksul ei maksanud Zambia Sugar üldse tulumaksu.** Järgmise kahe aasta jooksul maksti makse vaid 0,50 protsendilt tuludest. Võttes arvesse saadavat tulu, maksis Caroline üheksakümend korda rohkem makse kui Zambia Sugar.

Allikas: ActionAid'i aruanne „Sweet Nothings. The human cost of a British sugar giant avoiding taxes in southern Africa” (2013)

Turumüüja Sambias.

Eesti abiandja ja -saajana

Anna Karolin
Arengukoostöö Ümarlaua
poliitikaekspert

Sageli arvatakse, et Eesti on abi andmiseks liiga vaene riik või et anname hoopis liiga palju abi. Tegelikult on Eesti globaalses võrdluses (SKT *per capita*) oma jõukuselt 42. riik, meist jäävad tahapoole veel 145 riiki. Maailma vaesemad riigid – Kesk-Aafrika Vabariik ja Kongo Demokraatlik Vabariik – on meist umbes 40 korda vaesemad. Probleemid, mis on tuttavad arengumaades, on Eestis ammu lahendatud. Näiteks on naiste suremus sünnitusel Eestis

sama väike kui Rootsis või Šveitsis – 100 000 sünnitaja kohta kaks surma. Afganistanis sureb võrdluseks 100 000 sünnitaja kohta 325–450 naist. Eesti haridus on maailma tipus, samal ajal kui mitmes teises riigis on lastel raskuseid isegi põhikooli jõuda.

Eesti on praeguseni saanud arenguabi tunduvalt rohkem kui ise andnud. Näiteks aastatel 1992–2002 sai Eesti tagastamatut välisabi 830 miljonit eurot ning aastatel 2007–2013 saime

ELilt abi 4,8 miljardi euro suuruses. Arenguabi oleme viimase 17 aasta jooksul ise andnud umbes 176,5 miljonit eurot. Kui arvesse võtta ka inflatsiooni, oleme maailmale n-ö võlgu veelgi rohkem.

Kui palju üldse abi antakse?

Alates 1970. aastatest on arengu rahastamisel võetud globaalseks eesmärgiks, et rikkamad riigid panustaksid 0,7% oma kogutoodangust

arengukoostöösse. Sellest tulev rahasumma pidi Nobeli majanduspreemia laureaadi Jan Tinbergeri arvutuste kohaselt katma arenevate riikide vajadused. Selle protsendini on siiski jõudnud ainult käputäis riike: Luksemburg, Holland, Norra, Rootsi, Taani ja Suurbritannia.

Koos ülejäänud ELi riikidega ei täida ka Eesti enda peale võetud rahvusvahelisi kohustusi. 2005. aastal lubas Eesti koos teiste uute ELi riikidega aastaks 2017 panustada arengubasse vähemalt 0,33% RKTst, 2010. aastal korrigeerisime oma lubadust 0,17% peale. 2014. aastal panustas Eesti arengubasse 0,15% RKTst ehk umbes 32 miljonit eurot. Arenguabi protsent järgmistel aastatel tõenäoliselt väheneb, kui valitsus just arenguabi jaoks lisaraha ei leia. Selgelt on ohus Välisministeeriumi hallatava kahepoolse abi rahastuse kasv. Seega ei täida me isegi enda vähendatud ootusi.

Kui kõrvale jätta rahalised kohustused ja nende täitmine, võib Eestit pidada pigem eeskujulikuks riigiks. Uutest ELi liikmetest annab Eestist rohkem abi vaid Malta. Eesti abi on läbi mõeldud ja läbipaistev, selgete

prioriteetide ja koostööpartneritega, mille valik on siiski sõltunud pigem poliitilistest ja julgeolekukaalutlustest. Samal ajal on väikesel riigil keeruline jõuda kõige rohkem abi vajavate inimesteni – koostöök on vajalikke kontakte ehk saatkondi kõige vaesemates riikides napib.

Kuhu on meie arengukoostööl areneda?

Eesti arenguabi on senini keskendunud nii loo kui ka mahu poolest sellele, kuidas anda enda reformikogemust edasi idapartnerlusriikidele. Maailma fookuses peaksid tegelikult olema kõige hullemas olukorras ja kõige rohkem abi vajavad vähem arenenud riigid. Ka Eesti arengukoostöö tulevik nõuab tõelises vaesuses elavate inimeste abistamist suuremas mahu. Omamoodi mõtlemiskoht on, kas vaid kunagi kiirelt arenenud Ida-Euroopa riigi loost maailma muutmiseks piisab. Kui majanduslik uuendus on peidus näiteks uutes energialahendustes, säästlikumas tootmises või mobiilimajanduses, on nende lahenduste katsetamise ja arendamise koht pigem arenevad riigid. Eesti sellistes lahendustesse veel ei investeer.

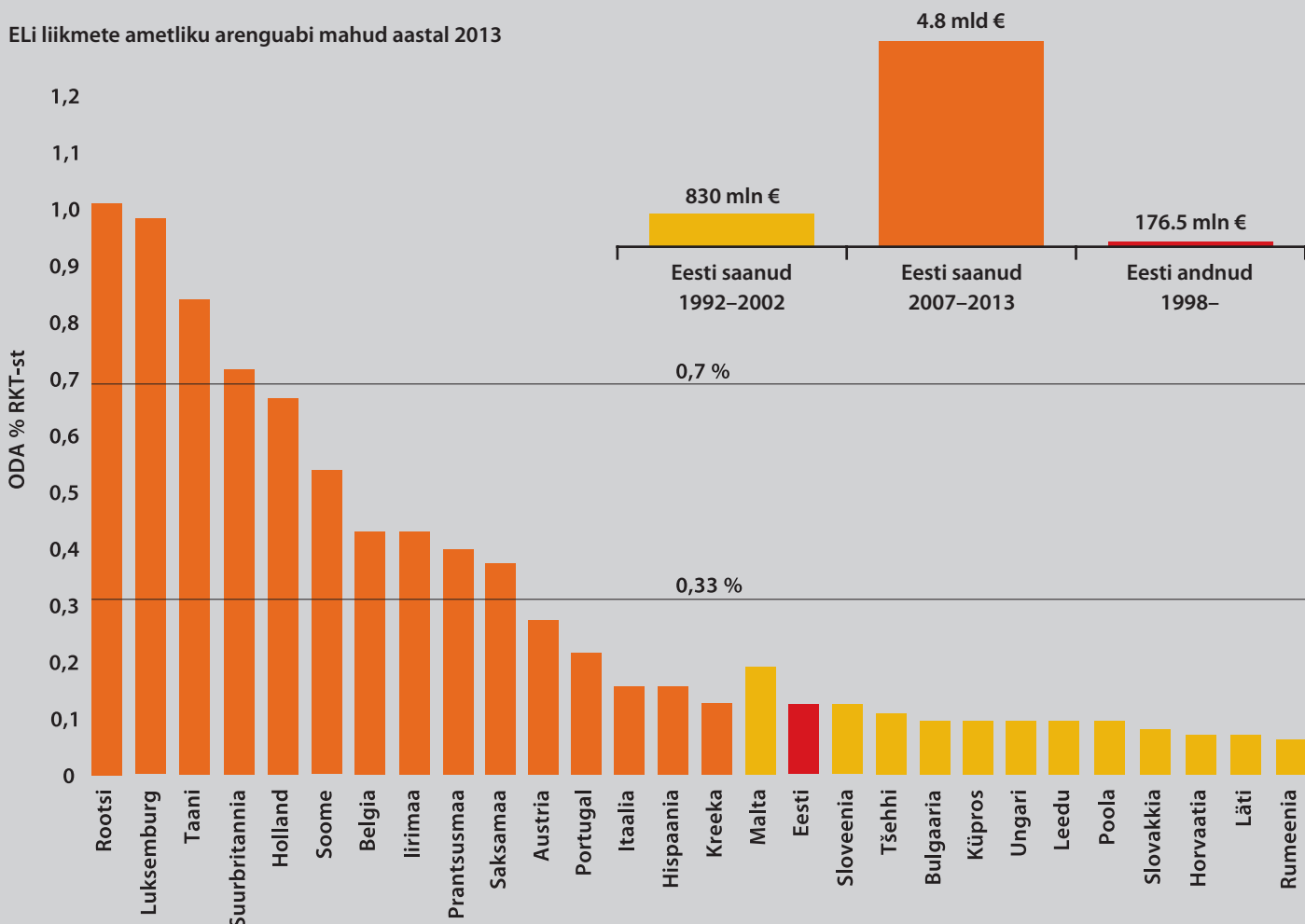
Jätkuvad ülesanded Eesti arengukoostöös

- Täitmata rahvusvahelised kohustused abi hulga suurusel
- Avalikkuse kehv informeeritus ning suhtumine arengukoostöö teemadesse
- Liiga palju tehnilist abi, liiga vähe lähtumist abi vajadusest, potentsiaalsest mõjust ja tõhususest
- Arengukoostöö tegijate väiksusest tulenevad probleemid suutlikkusega
- Puudulik koostöö ministeeriumite endi, samuti avaliku, era- ja vabasektori vahel
- Teiste valdkondade vähene sidusus arengukoostööga – õõnestame oma poliitikaga abi saavate riikide arengut

Kasutamata võimalused

- Arengukoostöö abil ka majanduslike ja partnerlussuhete loomine sihtriikidega Eesti majanduse edendamiseks (kõrvaleesmärgina)
- E-lahenduste senisest suurem kasutamine arengukoostöö põhiülesannete juures
- Filantroopsete mõjuinvesteeringute kaudu uuenduslike lahenduste väljatöötamine arenevates riikides ja nende heaks

ELi liikmete ametliku arenguabi mahud aastal 2013

Tõeline abi?

Ametliku arenguabi ehk ODA (Official Development Assistance) kriteeriumid paneb paika Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (Organization for Economic Co-operation and Development ehk OECD) arenguabi komitee (Development Assistance Committee ehk DAC). Kriteeriumeid viimasel ajal tabanud kriitika tulemusel arutatakse praegu nende

reformimist. Abi peaks olema selge investeering arengusse – kuigi praegused reeglid lubavad ka arengumaadele antud laenude või võlgade kustutamise kulusid, välisüliõpilaste stipendiumeid, pagulaste vastuvõtukulusid ning kliima rahastamist arvestada ametliku arenguabi hulka, ei peeta seda heaks tavaks. (AidWatch 2014)

Eesti on arengukoostööga tegelenud alates 1998. aastast, kui liitumisläbirääkimised Euroopa Liiduga inspireerisid esimesi projekte. 2003. aastast alates saame rääkida strateegilisemast arengukoostööst kindlate riikide ja põhimõtete alusel. 2015. aastal saame Eestit pidada Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega võrdluses pigem eeskujulikuks riigiks, ent kohustuste täitmiseni ning mõjuka arengukoostööni on veel pikk tee minna.

Afganistani toetamisse on Eesti panustanud alates aastast 2005. MTÜ Mondo koostööpartneri arvuti- ja tervishoiukoolitused on läbinud üle 300 naise maapiirkondades. Nad on koolituste järel leidnud kiiresti töö, ravinud inimesi oma küldes ning teenitud rahaga pidanud üleval oma perekondi. Viimasel ajal on räägitud Afganistani abi astmelisest vähendamisest ja lõpetamisest, mis tähendaks, et Eesti kahepoolset abi ei saa ükski vähim arenenud riik.

MTÜ Mondo korraldatud arvutikoolitus Afganistani naistele.

Erasektori kaasamine ja õiglasem kaubandus

Kuidas edendada ettevõtete sotsiaalset vastutust?

Ka erainvesteeringud võivad õigesti suunatud olla arengu käivitajaks. Erainvestorite meelitamiseks on doonorriigid hakanud toetama erainvesteeringuid ka arengukoostöö ressurssidest. Koostöö avaliku ja erasektori rahastuse vahel on tervitatav, aga selle keskmes peavad olema jätkusuutliku arengu prioriteedid, mitte eraettevõtete kasum.

Ettevõtete sotsiaalne vastutus ei tähenda aga väikeste heategevusprojekte, vaid oma tegevuse majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonna mõjude tunnistamist. Lisaks on vastutustundlike ettevõtete tegevus ressursside ja energia kasutamisel ökonoomne ning tõhus. OECD ja ÜRO on loonud sotsiaalse vastutuse juhiseid ja standardeid, mille järgimist tuleks riikidel oma ettevõtetelt tugevamalt nõuda. Vastutuse võtmine ei peaks olema vabatahtlik.

Õiglasem kaubandus

Maailmaturul on toidukaupade vahendamine suures osas kontsentreerunud üksikute rahvusvaheliste ettevõtete kätte, selle tagajärjel avaldatakse arenguriikide põllumajandustootjatele survet toota toiduaineid järjest odavamalt. See toob kaasa aga talunike ja tööliste elu- ja töötingimuste pideva halve-

nemise ning tootjad lähevad linnadesse, lootuses seal tasuvat tööd leida. Nii suureneb pikas perspektiivis oht toiduravalsusele – linnaelanikel tekib taskukohase toidu nappus. Jätkusuutliku arengu jaoks on kaubanduspoliitika reform hädavajalik. Arenguriikide tootjad ja töölised peavad saama oma töö eest õiglasemat tasu, mis tagaks neile äraelamiseks vajaliku sissetuleku ning rikkamate riikide ühiskonnad peavad seda vastutustundlike tarbimisharjumustega toetama.

Riigihanked

Riigihanke seadus ei sätesta praegu avalikele hangetele sotsiaal- ega keskkonnakriteeriume, seetõttu on võimalik, et soodsama hinna tõttu eelistatakse tooteid ja teenuseid, mis avaldavad negatiivset mõju nii inimestele kui ka loodusele maailma eri paikades – ka arengumaades. Avalike hangete puhul peaks välistama selliste toodete või teenuste hankimise, mille puhul on arenguriikides maavarade kaevandamisel, põllumajandussaaduste kasvatamisel või kaupade tootmisel saastatud keskkonda, rikutud inimeste õigusi, kasutatud laps- või orjatööjõudu või makstud töölistele ebapiisavalt madalat tasu. Vastses riigihangete seaduse eelnõus peaks üle võtma ka need uue Euroopa Liidu riigi-

hangete direktiivi juhised, millega võetakse arvesse sotsiaalseid- ja keskkonnakriteeriume. Eelistatud peaks olema sertifitseeritud tooted, mille puhul on arenguriikide põllumajandustootjatele makstavaid miinimumhindu ning võimalikke lisatoetusi võimalik kontrollida.

Õiglase kaubanduse sõbra märk

Õiglase kaubanduse sõbra märgiga tunnustatakse ettevõtteid ja institutsioone, kes oma tegevust (sealhulgas kaupade ostmist) vastutustundlikult korraldavad. Märgi võib saada ka näiteks Riigikogu või ministeerium, kui koosolekul ja kohvikutes iga päev õiglase kaubanduse tooteid kasutatakse.

Vaata lisa www.fairtrade.ee

Väikelaenude ja ettevõtlusega vaesuse vastu

Taavi Raidma
MTÜ Mondo nõukogu liige

Kui majandusprofessor Muhammad Yunus otsustas 1976. aastal Bangladeshis Jobra külas hakata välja andma 27-dollarisi ettevõtluslaene kõige vaesematele, tundus see pealtvaatajatele raha raiskamisena. Polnud laenusaaajatel tagatiseks sobivat vara ega ka haridust, mis võinuks nende väikeettevõtteid edukaks teha. Yunuse plaan aga töötas ja 2006. aastal tunnustati tema tööd Nobeli rahupreemiaga.

Tema idee oli lihtne – ta moodustas laenusaaajatest viieliikmelised solidaarsusrühmad, kes taotlesid ja garanteerisid oma laenusid koos. Ühest küljest vähendas see laenuandja halduskulusid, võimaldades madalaid intressimäärasid, ning mis ehk isegi olulisem, motiveeris rühmeliikmeid teineteist aitama, vahetama informatsiooni ja leidma ühiselt lahendusi tekkivatele probleemidele. Mudelit on tänaseks kopeeritud peaaegu igas riigis üle maailma. International Finance Corporation hindas 2013. aastal väikelaenude turumahuks 60–100 miljardit USA dollarit ja aastaseks kasvuks 15–20%.

2008. aastal Lõuna-Aafrika Vabariigis oma väikelaenu teemalise uurimuse jaoks andmeid kogudes kogesin ma nii mudeli positiivseid kui ka negatiivseid külgi.

Paljudel juhtudel oli progress märkimisväärne: suurenes pere reaalne sissetulek, suudeti parandada oma elukeskkonda, saadeti lapsed kooli ning kasvas üldine finants- ja ettevõtlussuutlikkus. Samas tuli selgelt välja väikelaenude varjukülg – oht sattuda laenulöksu, laenuraha kasutamine mitteotstarbeliselt (näiteks eelmiste laenude tagasimaksmine), madalast haridustasemest tulenevad riskide vaelevestused ja muud. Veendusin samuti, et negatiivsete juhtumite kogus sõltub paljuski laenuandja enda tegevusest – kui aktiivselt ja efektiivselt valmistatakse ette uued laenusaaajad, kui hästi luuakse solidaarsusrühmad (näiteks on väga oluline, et rühmeliikmete vahel oleks suur omavaheline usaldus ning koostöövalmidus) ning kas pakutakse laenuperioodi ajal probleemide tekkides tuge.

Valdkonna kiiret kasvu on muu hulgas toetanud ühisrahaastusplatvormid, mille fookus on väikelaenud. Üks suurimaid selliseid on Kiva (www.kiva.org), kes on kümne tegevusaasta jooksul vahendanud üle 700 miljoni USA dollari eest laenusid 86 riigis. Kiva kaudu võib iga inimene juba vaid 25 dollariga toetada näiteks Ghana naist õmblusettevõtte alustamisel, El Salvadori meest põllumajandusettevõtte laiendamisel, Filipiinide neiu ilusalongi avamisel jt. Laenusumma tagasisaamisel on kohe võimalik toetada juba järgmist laenuvajat. Intresse laenaja küll ei teeni, kuid teadmine, keda ja kuidas täpselt ta aitab, pakub kindlasti rahuldust. Olen seda kogenud oma isa näitel, kellele kinkisin viis aastat tagasi sünnipäevaks Kiva kinkekaardi. Praeguseks on ta toetanud kuue ettevõtja tegemisi Ghanas, Keenias, LAVis ja Indias ning süveneb alati huviga laenusoovitajate äriplaanide kirjeldusesse, et valida see, kelle plaan on loogilisim ja kellele on laenu saadav abi suurim.

Kuigi väikelaenu pole maailma vaesusprobleemidele lõplik lahendus, on mudel tõestanud, et suudab süstemaatiliselt aidata ja vaesusest välja tõsta olulise arvu inimesi. Koos ühisrahaastuse üldise populaarsuse kasvuga on lootust, et ka tavainimeste kaasatus väikelaenude pakkumisse kasvab ning see aitab abivajajaid ja suurendab inimeste üldist teadlikkust vaesusprobleemidest.

Kiva väikelaenu abil Keenias Lelboinetis saiakaupluse asutanud Lina Limo.

Üks arengu takistusi on ka arengumaade pangandussektori puudulikkus. Suuremal osal inimestel pole pangakontosid. Pangatasud on suured ning asjaajamine keeruline. Raha hoitakse padja all, mis on probleemiks eriti ebaturvalistes agulites.

M-Pesa on Keenias aastal 2007 alustatud mobiilmaksete süsteem, mille abil saab maksta arveid, talletada oma kontole raha ja seda seal kasutada, osta kõneaega, saata raha näiteks maal elavatele sugulastele. Mobiilraha (*pesa* tähendab suahiili keeles 'raha') liigub kergesti, turvaliselt ja praktiliselt.

M-Pesa ongi kiiresti saanud üheks populaarseimaks panganduse viisiks ning levinud ka teistesse Aafrika riikidesse. Kuna inimestel tekib turvalisem viis oma raha koguda, saata ja kasutada, aitab lahendus kaasa majanduskasvule. Uuenduslikud oskused ja teenused on andnud Keeniale positsiooni Aafrika IT-keskusena peale Tuneesia ja Lõuna-Aafrika Vabariigi. Nairobis arendavad mitmed riiklikud ja rahvusvahelised ettevõtted uusi uuenduslikke mobiilidel põhinevaid IT-teenuseid. Peale pangandussektori võivad uued teenused näiteks tervishoiu- ja haridussektoris muuta inimeste elu radikaalselt ja tõsta nad vaesusest välja. Võib-olla liiguvad tulevikus kõige uuenduslikumad IT-lahendused Aafrikast Eestisse, mitte vastupidi?

Maailmapanga hinnangute järgi saatsid 2013. aastal tööstusriikides töötavad võõrtöölised arengumaadesse umbes 410 miljardit dollarit. Saadetised on arengumaade peredele ja majandusele olulise tähtsusega, summad on palju suuremad arenguabist ning kindlamad kui välisinvesteeringud. Keskmiselt arvestavad pangad rahasaadetistelt saatmis- kuludena maha u 8%. 410 miljardist moodustab pankade tulu umbes 33 miljardit – see on raha, mille oleks võinud pankade asemel arengumaade majandusse investeerida. Eesti *start-up*-ettevõtte Transferwise missioon on paljastada pankade rahvusvaheliste maksete varjatud tasusid ja pakkuda nendele lahendust. Transferwise'i kaasasutaja Kristo Käärmani sõnul on Transferwise praeguseks vahendanud 4,5 miljardi euro liikumist ja hoidnud kokku 180 miljonit eurot kasutajate raha, mis oleks läinud pankade teenustasudeks.

FOTO- JA ARTIKLIKONKURSS "VÄÄRIKAS ELU KÕIGILE"

Vaata lähemalt:
MONDO.ORG.EE/FOTOKONKURSS

Foto: Eskinder Debebe/ÜRO fotopank

Konkurss kestab kuni 09.09.2015